

EKOLOGISESTA PAIKALLIS- TALOUSTESTA

Robin Hahnel

PARECON FINLAND

EKOLOGISESTA PAIKALLIS- TALOUSTESTA

Robin Hahnel

ISBN 978-952-67649-3-1

PARECON FINLAND

Parecon Finland ry on demokraattiseen ja ekologisesti kestäväään talouteen paneutunut, puoluepoliittisesti sitoutumaton, suomalainen osallisuustalouden asiantuntijajärjestö. Järjestön toiminta keskittyy taloutta koskevan yhteiskunnallisen keskustelun edistämiseen tilaisuuksien, julkaisujen ja analyysien avulla. Parecon Finlandin pyrkimyksenä on moninaisten työkalujen tarjoaminen demokraattisemman ja ekologisesti kestävämmän talouden ja yhteiskunnan edistämiseksi Suomessa.

ROBIN HAHNEL

Robin Hahnel (s. 1946) on taloustieteen emeritusprofessori American University -yliopistossa ja taloustieteen professori Portland State University -yliopistossa. Hän on keskittynyt työssään erityisesti demokraattisen suunnittelun, taloudellisen oikeudenmukaisuuden ja ekologisen kestävyuden kysymyksiin. Hahnelilta on julkaistu suomeksi teokset *Kilpailusta yhteistyöhön – kohti oikeudenmukaista talousjärjestelmää* (2012) ja *Poliittisen taloustieteen aakkoset* (2008). Robin Hahnel vieraili Suomessa syksyllä vuonna 2012 Parecon Finlandin järjestämällä vierailulla luennoimassa mm. Helsingin yliopistossa ja Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulussa. Hahnel on aktiivinen ja arvostettu alansa asiantuntija, ja hänen tekstejään on julkaistu runsaasti kansainvälisissä talousalan akateemisissa julkaisuissa.

ESIPUHE

Taloustieteen emeritusprofessori Robin Hahnel kartoittaa artikkelissaan *Ekologisesta paikallistaloudesta* (Eco-localism: A Constructive Critique) kahden vaihtoehdoisen talousmallin yhtäläisyyksiä ja eroja pyrkien samalla rakentamaan pohjaa keskinäiselle yhteistyölle.

Demokraattiset vaihtoehdot kapitalismille voidaan jakaa karkeasti kolmeen kategoriaan: markkinasosialistisiin malleihin, paikallistalouden malleihin ja demokraattisen suunnittelun malleihin. Hahnel käy artikkelissaan läpi paikallistalouden mallien yleisimpiä piirteitä. Hän pyrkii esittämään yhden demokraattisen suunnittelun mallin, osallisuustalouden, yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia paikallistalouden mallien kanssa. Hahnel painottaa sitä, kuinka eri vaihtoehtoisten talousmallien kannattajien välinen yhteistyö ja kriittinen keskustelu ovat elintärkeitä ekologisesti kestäväen talouden saavuttamiseksi.

Paikallistalouteen perustuvat vaihtoehdot ovat olleet näkyvästi esillä suomalaisen ympäristöliikkeen keskuudessa. Mielestämme paikallistalouden ja osallisuustalouden visiot ovat tavoitteiltaan ja arvoiltaan merkittävän lähellä toisiaan. Ajatus-tenvaihto talousvisioista ja vertailu niissä esitetyistä talouden instituutioista on keskeistä työsarkaa demokraattisemman ja ekologisemman talouden puolesta työtätekevien keskuudessa.

Pyrimme tekemään tällä julkaisulla osallisuustaloutta paremmin tunnetuksi suomalaisen ympäristöliikkeen keskuudessa, ja toivomme artikkelin innostavan lukijaa tinkimättömään vaihtoehtoisten talousmallien vertailuun ja arviointiin.

Antti Jauhiainen

Joona-Hermann Mäkinen

Tuomas Salonen

Aki Tetri

PARECON FINLAND

*Kiitos käännösavusta Pia Arvelinille, Veli Koskiselle, Tapani Laustille ja Anna Saras-teelle. Erityiskiitokset **Aapo Huhdalle** valokuvista.*

EKOLOGISESTA PAIKALLISTALOUSTESTA

Keskustelu kapitalismin vaihtoehtoista on kommunismin romahduksen jälkimainingeissa jakautunut kolmeen leiriin: markkinasosialismin puolestapuhujiin, demokraattisen suunnittelun kannattajiin ja paikallistalouden tukijoihin. [1] Vain harvat kapitalismin vastustajat – riippumatta siitä, kannattavatko he markkinasosialismia, demokraattista suunnittelua vai paikallistaloutta – kuvittelevat, että kapitalismin vaihtoehdot saisivat kehittyneissä talouksissa pientä vähemmistöä suurempaa kannatusta. Useimmat ymmärtävät aivan liian hyvin, kuinka vahva kapitalismin hegemonia on tänä päivänä. Kun lisäksi markkinasosialismi, demokraattinen suunnittelu ja paikallistalous ovat kaikki visioita demokratiaan perustuvista talouksista, niiden kannattajat ymmärtävät, että heidän näkemyksensä eivät voi toteutua ennen kuin suuri enemmistö jakaa heidän käsityksensä toivomastaan tulevaisuudesta. Tästä syystä kaikkien kolmen näkemyksen puolestapuhujat tiedostavat, että kapitalismin korvaamiseen tähtäävässä työskentelyssä täytyy näillä näkymin keskittyä kampanjoimaan erilaisten uudistusten puolesta ja luomaan kokeiluja tasavertaisesta yhteistoiminnasta kapitalismin sisällä.

TALOUEDELLISEN VISION TÄRKEYS

Vaikka markkinasosialismin, demokraattisen suunnittelun ja paikallistalouden kannattajilla on huomattavia mielipide-eroja kapitalistisen markkinatalouden jälkeisen talouden parhaasta organisointitavasta, heidän tulisi olla läheisiä liittolaisia – kuten usein ovatkin. Heidän tulee toimia yhdessä ajettaessa uudistuksia niin kutsuttujen vapaiden markkinoiden haittavaikutusten lieventämiseksi. Yhteistyö tulisi myös ulottaa useimpiin projekteihin, joilla pyritään edistämään oikeudenmukaista yhteistoimintaa kilpailun ja ahneuden sijaan. Mutta miksi uhrata aikaa ja energiaa keskusteluihin eri talousvisioiden hyödyistä ja haitoista, jos kerran kapitalismista luopuminen ei suurimmassa osassa maailmaa ole odotettavissa lähitulevaisuudessa? Väittelyhän vain korostaa erimielisyyksiä juuri kun kaikkien tulisi toimia yhdessä.

Jotkut kapitalismin vastustajat haluavat tuomita kapitalismin monien nykyajan ongelmien perimmäisenä syynä. Mutta kun heiltä kysytään, minkälaisella talousmallilla kapitalismi tulisi korvata, he vastaavat tarkoituksellisen epämääräisin ja yleisin termein: ”oikeudenmukaisella ja demokraattisella taloudella” tai ”luonnonvarojen tuhlaamista ja ympäristön turmelemista välttävällä taloudella”. On toki ymmärrettävää varoa visionäärisen ajattelun karikoita. Epäonnistuminen on kuitenkin väistämätöntä, jos vältellään keskustelua siitä, miten taloudellisen toiminnan paremmalla organisoinnilla voidaan päästä taloudelliseen oikeudenmukaisuuteen ja demokratiaan sekä kestäväan ympäristöpolitiikkaan. Tämä pätee varsinkin nykyisin, kun kapitalismin luonnolle ja ihmisyyhteisöille aiheuttamat tuhot käyvät yhä ilmeisemmäksi. Niitä on mahdotonta sivuuttaa.

Jotkut varovat keskustelua kapitalistisen markkinatalouden jälkeisen talouden organisoimisesta, koska he pelkäävät monien vierastavan sitä. He pelkäävät antikapitalistiksi tunnustautumisen ärsyttävän ihmisiä, joiden kanssa he toimivat uudistuksia ajavissa liikkeissä. Pitäväthän useimmat liikkeissä mukana olevat ihmiset kapitalistista järjestelmää kestäväenä ja vain sen sovelluksia ongelmallisina. Ei olekaan järkevää ärsyttää ihmisiä tuomitsemalla koko kapitalistinen järjestelmä selittämättä samalla selvin käsittein, mitä sen tilalle pitäisi rakentaa. Toiset välttävät keskustelua taloudellisesta visiosta, koska pelkäävät sen johtavan sulkeutuneisuuteen. Tarpeeton ajautuminen eri leireihin vaikeuttaa keskittymistä olennaisiin ajankohtaisiin kysymyksiin. Vasemmiston ja ympäristöliikkeen sisäisten eripuraisuuksien historian valossa on täysi syy pelätä tätä kehitystä. Eri leireihin ajautumista on toki vältettävä monissa kysymyksissä, mutta taloudellisen vision välttäminen olisi järkevää vain, jos keskustelu asiasta olisi tarpeetonta.

On myös ihmisiä, jotka pitävät totalitaarisina yrityksiä määritellä, miten yhteiskunnat ja yhteisöt voivat luoda talousjärjestelmiä, jotka kykenevät edistämään sosiaalista oikeudenmukaisuutta, luonnon hyvinvointia ja muita demokraattisia arvoja. Näiden määrittelyjen koetaan vievän jälkikapitalistisen talouden jäseniltä heidän demokraattisen oikeutensa hallita taloutta haluamallaan tavalla. Tässä väitteessä ei kuitenkaan tarkemmin tarkasteltuna ole järkeä. Milloin vaikeista ja tärkeistä kysymyksistä etukäteen käyty keskustelu on haitannut demokraattista keskustelua? Se on pikemminkin hyödyttänyt tulevaa keskustelua. En pidä tätä ongelmana, kunhan keskusteluun osallistuvat eivät yritä pakottaa tulevia sukupolvia hyväksymään sellaisenaan varhaisempia kaavailuja. En tunne ketään demokraattisen vaihtoehdon kannattajaa, joka asennoituisi näin keskusteltaessa kapitalismin jälkeisistä visioista.

Kaikelle on tietysti aikansa ja paikkansa. On tilanteita, joissa kapitalistisen järjestelmän ongelmista saarnaaminen ei johda mihinkään. Niin ikään on tilanteita, joissa ei ole mielekästä keskustella demokraattisten, työntekijöiden omistamien yritysten organisoimisesta tai laajemmin työntekijä- ja kuluttajaryhmien toiminnan järjestämisestä oikeudenmukaisella ja tehokkaalla tavalla. Kysymys ei ole siitä, että jokaisen kommentin, puheen, konferenssiesitelmän tai kirjan tulisi selittää, kuinka

ongelma on yhteydessä kapitalismiin, tai kuinka ongelma voitaisiin ratkaista vaihtoehtoisessa talousmallissa. Kyse on pikemminkin siitä, että vaihtoehtoisen talousvision teoretisointi ja mahdollisuuksien mukaan näkemyksien testaaminen käytännössä on erittäin tärkeää, kun pyritään korvaamaan kilpailun ja ahneuden talous oikeudenmukaisen yhteistyön taloudella.

Yksinkertaisin perustelu kaukonäköiselle ajattelulle perustuu kysymykseen: miten voidaan edes aloittaa matkan tekeminen, jos ei tiedetä minne ollaan menossa? Jos on päätetty rakentaa silta kilpailun ja ahneuden taloudesta oikeudenmukaisen yhteistyön talouteen, täytyy olla jokin käsitys siitä, mihin sillan halutaan päättyvän, kuten myös siitä, mistä sen täytyy alkaa.

On kyettävä selittämään, mitä tulisi tehdä, jos kapitalismi alkaisi horjua. Suurin syy tähän ovat menneet epäonnistumiset. Tämä ei ole ensimmäinen kerta, kun ihmisiä on pyydetty hylkäämään kapitalismi paremman vaihtoehdon toivossa. Vaikka kommunistiset taloudet eivät nykytutkimuksen valossa välttämättä epäonnistuneet yleisesti uskotuista syistä, olivat ne joka tapauksessa valtavia virheitä. Eivätkä ne tosiaan olleet se toivottu vaihtoehto kapitalismille, jota luvattiin. Näin ihmisillä on hyvä syy suhtautua epäilevästi, kun puhutaan kapitalismia paremman vaihtoehdon puolesta. Heillä on myös täysi oikeus vaatia muutakin kuin latteuksia ja yleistyksiä.

Järkevät ihmiset – eivät ainoastaan epäilevät Tuomaat – haluavat tietää, kuinka vaihtoehto kapitalismille eroaisi kommunistisista talouksista ja miten se käytännössä toimisi. Nämä aiemmat antikapitalistit johtivat kirjaimellisesti miljardeja ihmisiä harhaan ja vieläpä hirvittävin seurauksin. Ei pidä pettää itseään luulottelemalla ihmisten luottavan vakuutteluihin, että nyt on löydetty oikea tie. Kapitalismin ongelmista kärsivälle huomattavalle enemmistölle tulee osoittaa, miten nykyistä parempi järjestelmä voisi toimia. On pystyttävä tarjoamaan uskottavia vastauksia vaikeisiin kysymyksiin siitä, miksi toimintatavat kestäisivät eivätkä joutuisi uuden eliitin hallintaan tai osoittautuisi kyvyttömiksi suojelemaan elinympäristöä. Jos näin ei kyetä toimimaan, yhteistoimintaan perustuva oikeudenmukainen talous jää vain naiiviksi haihatteluksi.

Aika on ajanut tekosyiden ja älyllisen laiskuuden ohi. Kapitalismin kriitikoiden on huolellisesti mietittävä ja selitettävä muille, miten he haluaisivat tehdä asiat toisin, ja miksi lopputulokset olisivat huomattavasti nykyistä parempia. Tämä on tärkeää erityisesti siksi, että tie parempaan talouteen on todennäköisesti pitkä ja raskas. Tästä syystä ihmisillä tulee olla hyviä syitä uskoa, että muutoksen tuomat edut ovat merkittävät – jos ei heille itselleen, niin ainakin heidän lapsilleen.

Tämä ei tarkoita, että juuri nyt pitäisi olla samaa mieltä siitä, miltä paras kapitalismin vaihtoehto näyttää. Tässä vaiheessa ei vallitse yksimielisyyttä siitä, onko paras vaihtoehto jonkinlaista markkinasosialismia, paikallistaloutta vai talouden demokraattista suunnittelua. Kommunismin romahtamisen jälkeinen keskustelu kapitalismin vaihtoehtoista on vielä lapsenkengissään. Kaikesta huolimatta talousvisioista käytävän keskustelun tulisi laadukkuudellaan vakuuttaa myös sivustaseuraajat siitä, että oikeudenmukaisemman talouden puolesta työskentelevä liike on tosissaan. Ei ole mikään vähäpätöinen älyllinen haaste miettiä, mikä on paras tapa järjestää yhteistyöhön perustuva oikeudenmukainen talousjärjestelmä. Vastaukset eivät ole selviä ilman laajaa keskustelua, joka täytyy käydä ennen kuin vastauksia todella tarvitaan.

PAIKALLISUUTEEN PERUSTUVA TALOUS

Paikallisuuteen perustuvien talousmallien kannattajat torjuvat yhtiövaltaan perustuvan kapitalismin, markkinasosialismin sekä demokraattisen että autoritaarisen kansallisen taloussuunnittelun. Niiden sijasta he tarjoavat vision suurimmaksi osaksi itsenäisestä paikallisesta taloudesta, jota hallitaan suoralla demokratialla. Moni on esittänyt, että vain vähentämällä talousinstituutioiden laajuutta ja lisäämällä paikallisten yhteisöjen omavaraisuutta voidaan toteuttaa libertaristiset päämäärät, vähentää vieraantumista ja edistää ekologista tasapainoa. [2]

Paikallisuuteen perustuvan talouden kannattajat pyrkivät välttämään niin markkinoiden kuin byrokraattisen suunnittelun kielteisiä vaikutuksia eliminoimalla näiden kohdentamismekanismien osoittaman ”ongelman” – työn jakamisen koordinoinnin maantieteellisesti hajallaan olevien ryhmien kesken. Hajauttamalla suuret kansalliset taloudet pieniksi autonomisiksi taloudellisiksi yhteisöiksi he myös toivovat edistävänsä kasvokkain tapahtuvaa demokraattista päätöksentekoa ja luovansa kannustimia paikallisille yhteisöille ekologisten vaikutusten huomioidmiseksi. He väittävät, että vaikka osallistava demokratia ei toimi suurissa ryhmissä, joissa ihmiset eivät tunne toisiaan eivätkä voi kohdata kasvokkain, se voi toimia pienissä yhteisöissä, joissa on mahdollista tuntea toisensa henkilökohtaisesti. He myös väittävät, että päätösten seuraukset näkyvät ”omalla takapihalla” ja pakottavat paikalliset yhteisöt suojelemaan ympäristöään.

Tietenkin aivan kuten markkinasosialismille ja demokraattiselle suunnittelulle on erilaisia malleja, paikallisuuteen perustuvasta taloudesta on monia eri näkökulmia. Murray Bookchin oli sosiaalisen ekologian koulun perustaja ja on koulukunnan

tunnetuin jälkikapitalistisen, libertaristisen munisipalismin puolustaja. [3] Howard Hawkins on myös kirjoittanut samansuuntaisesti. Hän on pitkäaikainen aktivisti, joka pyrki vuonna 2006 New Yorkista Vihreän puolueen edustajana Yhdysvaltain senaattiin. [4] David Korten ja Paul Hawken ovat suosituissa teoksissaan pohtineet, kuinka ekologinen yhteiskunta voidaan toteuttaa parhaiten demokraattisen moniarvoisuuden avulla. [5] Gar Alperovitz ja Michael Shuman ovat molemmat kirjoittaneet paljon sellaisen järjestelmän eduista ja toteutettavuudesta, jota Shuman kutsuu omavaraisiksi yhteisöiksi ja Alperovitz hajautetuksi, moniarvoiseksi kansainyhteisöksi. [6] E.F. Schumakerin klassinen lokalismin puolustus on johtanut kokonaisen buddhalaisen taloustieteen koulukunnan syntyyn. [7] Kirkpatrick Sale on tunnettu bioregionalismin puolestapuhuja. [8] Herman Daly, ekologisen taloustieteen koulun perustaja, kannattaa vähemmän radikaalia versiota paikallisesta omavaraisuudesta, [9] ja Roy Morrison puolestaan on kirjoittanut vakuuttavasti radikaalimmasta visiosta, jota hän kutsuu ekologiseksi demokratiaksi. [10] Nämä ovat vain muutamia eri käsityksiä paikallisuuteen perustuvista talouksista, joita laajakantoisesta ja alati kasvavasta kirjallisuudesta löytyy.

Paikallistalouden variaatioiden välillä on ymmärrettävästi tärkeitä eroja, mutta monet niistä kärsivät samanlaisista merkittävistä heikkouksista. Mutta ennen kuin tarkastellaan paikallistalouden eri variaatioiden heikkouksia, on syytä korostaa olennaisia yhtäläisyyksiä erään demokraattisen taloussuunnittelun mallin, osallisuustalouden, kannattajien ja paikallistalouden kannattajien välillä.

YHTENEVÄISYYKSISTÄ

Osallisuustalouden ja ekologisen paikallistalouden tukijoilla on hyvin paljon yhteistä.

1. Vaikka nykypäivän kapitalistisia talousjärjestelmiä voidaan ja tulee uudistaa oikeudenmukaisemmiksi, demokraattisemmiksi ja ympäristölle vähemmän haitallisiksi, kestävää ympäristöpolitiikkaa sen enempää kuin talouden oikeudenmukaisuutta ja demokratiaa ei kyetä toteuttamaan niin kauan, kun taloutta hallitsevat suuryritykset ja markkinavoimat.

2. Perinteinen sosialistinen vaihtoehto kapitalismille oli kohtalokkaan virheellinen, eikä siis kelpaa positiiviseksi esikuvaksi. Suunnitelmatalouksien johtajat päättivät valitettavasti ryhtyä kapitalismin kanssa sellaiseen kilpailuun, jossa talouskasvu sekoitettiin talouden kehittymiseen ja ympäristön säilymisen tärkeys jätettiin huomiotta. Pohjimmiltaan keskusjohtoinen suunnitelmatalous ja hierarkkinen hallinto ovat kuitenkin yhteensopimattomia taloudellisen itsehallinnon, mutta ennen kaikkea myös talouden oikeudenmukaisuuden kanssa. Kuten Steve Welzer sanoo osuvasti: “Sosialistinen kokeilu saatettiin huonoon valoon 1900-luvun aikana, kun tuli selväksi, että lupaukset tasa-arvopyrkimyksistä ja kansan vallasta osoittautuivat illuusioiksi yksi toisensa jälkeen.” [11]

3. Vaikka palkansaajajohtoiset markkinasosialismin mallit kykenivät irrottautumaan joistakin kapitalismin ja keskusjohtoisen sosialismin epäkohdista, ja vaikka työntekijäomisteiset yritykset tai tuottajaosuuskunnat voivat olla tärkeässä siirtymäroolissa taistelussa kilpailutaloutta ja ahneutta vastaan, niin kestävä

oikeudenmukaisen yhteistyön taloutta ei tulla koskaan saavuttamaan niin kauan, kuin markkinavoimilla on hallitseva asema taloudellisessa päätöksenteossa. Näin ollen työntekijäomistajuus sellaisenaan ei toimi yleislääkkeenä, eikä markkinasosialismi ole etsitty vaihtoehto kapitalismille.

4. Kapitalismille vaaditun uskottavan vaihtoehdon tulee kyetä syrjäyttämään nykyiset ympäristölle tuhoisat teknologiat ja tuotteet paljon ympäristöystävällisemmillä vaihtoehdoilla. Erityisesti energia- ja kuljetusjärjestelmän tulee kokonaan muuttua, jotta nopea ympäristön tilan heikkeneminen voidaan pysäyttää. Toivotun vaihtoehdon täytyy myös eliminoida kapitalismin kieroutuneet kannustimet, jotka säälimättömästi ajavat kuluttajia etsimään tyydytystä haitallisella kuluttamisella ja tuottajia turvautumaan ekologisten taloustieteilijöiden ”epätaloudelliseksi kasvuksi” (*uneconomic growth*) luonnehtimaan tuottamiseen. [12]

5. Toivotut talousjärjestelmät edistävät moniarvoisuutta yhdenmukaisuuden sijaan ja aloitteellisuutta passiivisuuden sijaan. Tämä tarkoittaa sitä, että paikallisten yhteisöjen ja alkutuottajien tulee olla vapaita hoitamaan omia talousasioitaan niin kauan, kunhan he tekevät sen sosiaalisesti vastuullisella ja ympäristölle kestävällä tavalla. Kuten Welzer sanoo, “visiomme toimii vastoin nykypäivän kehityssuuntia, jotka ovat vieneet väkinäisen yhdenmukaisuuden ja monokulttuurisuuden suuntaan.” Sen sijaan on syytä puolustaa “yhteisöjen aseman vahvistamista ja osallistavaa päätöksentekoa, tehostettua paikallista autonomiaa sekä inhimillisemmin mitoitettuja instituutioita ja teknologioita.”

6. Vanhat teoriat kapitalismin korvaamisesta tulee hylätä ja on hyväksyttävä se tosiasia, kuten Welzer sanoo, “ei tule olemaan ‘lopullista konfliktia’, joka toimisi uuden aikakauden alkuna, vaan pikemminkin sukupolvien pituisia haasteita uuden yhteiskunnan rakentamisessa vanhojen raamien sisään.” Suuri osa kirjastani *Kilpailusta yhteistyöhön – Kohti oikeudenmukaisempaa talousjärjestelmää* (Economic Justice and Democracy: From Competition to Cooperation) [13] pyrkii kehittämään realistisempaa ymmärrystä siitä, miten kapitalismi voidaan korvata ja minkälainen rooli erilaisilla yhteiskunnallisen aktivismin muodoilla voisi olla tässä kehittämissuhteissa. Tarkemmin sanottuna olen Welzerin kanssa samaa mieltä

siitä, että tällä hetkellä täytyy “a) rajoittaa yritysten valtaa sääntelyn avulla, b) heikentää yritysten valta-asemaa vaalimalla paikallisuuteen perustuvien vaihtoehtoisten organisaatioiden, kuten osuuskauppojen, säästökassojen tai *Community Supported Agriculture* -mallien paikallisesti omistettujen liiketoimintojen sekä kunnan omistamien liikeyritysten kehittymistä sekä c) siirtämällä asteittain sosiaalisia resursseja yhtiöiltä kasvaville vaihtoehtoisille instituutioille.” Vaikka olemmekin samaa mieltä tässä ja monessa muussa asiassa, suhtaudun varauksellisesti paikallisuuteen perustuvien talousvisioiden joihinkin osa-alueisiin.

KESKEISIÄ KYSYMYKSIÄ PAIKALLISUUTEEN PERUSTUVISTA TALOUKSISTA

Vaikka näen eroja paikallisuuteen perustuvien talouksien eri versioiden välillä ja suhtaudun myönteisesti paikallistalouksia ehdottavien tavoitteisiin parantaa osallisuutta ja ekologisuutta, kaikki versiot sisältävät seuraavassa selostamani neljä erilaista ongelmaa. Koska monet laajalle levinneet versiot paikallistalouksista eivät hylkää yksityistä liikeyritystä, keskityn ensimmäiseksi tähän kysymykseen.

1. Pienten, paikallisesti omistettujen yritysten kanssa liittoutuminen suuryrityksiä vastustavissa kampanjoissa on eri asia kuin väite, että yksityisesti omistetuilla yrityksillä on positiivinen rooli pitkän aikavälin visiossamme tavoittelemisen arvoisesta taloudesta. Welzer on yksi niistä paikallistalouden puolestapuhujista, joiden mukaan pitäisi “suosia monia vapaan yrittäjyyden ja yksityisomistuksen muotoja, mikäli yksityisten liikeyritysten koko on niin pieni, ettei omistus irtaannu henkilökohtaisesta osallistumisesta”. On luultavasti totta, että suuryritysten toiminta on aina ongelmallista, mutta se ei tarkoita, että pienimuotoinen liiketoiminta olisi ongelmatonta.

Suuryritykset eivät ole ainoita yrityksiä, jotka riistävät työntekijöitään, laskuttavat asiakkailtaan liikaa ja pilaavat luontoa. Yksityisyrittäjät, perheyrittäjät ja paikallisesti omistettut yritykset, joissa omistus ei ole “irtaantunut henkilökohtaisesta osallistumisesta”, ovat myös maksaneet työntekijöilleen kehnosti, tarjonneet riittämättömiä työetuja, evänneet työntekijöiltään mahdollisuuden hallita omaa työtään ja nyhtäneet korkeita hintoja niiltä yhteisön jäseniltä, joiden on vaikea matkustaa muualle ostoksille. Paikalliset kauppakamarit, jotka ovat poikkeuksetta paikallisten yritysten omistajien hallinnassa, ovat harvoin luotettavia liittolaisia paikall-

lisissa saastuttamisen vastaisissa kampanjoissa. Ei ole myöskään sattumaa, että paikalliset yksityisyrittäjät käyttäytyvät sosiaalisesti vahingollisella ja ympäristöä tuhoavalla tavalla. On syytä epäillä, että paikallisesti omistetut yritykset, joihin markkinakilpailun voimat vaikuttavat samalla tavalla kuin isoihin yrityksiin, ryhtyvät sosiaalisesti ja ympäristöllisesti haitalliseen toimintaan, jos sen avulla liikevoitot kasvavat. Tämä ei tarkoita sitä, etteivätkö suuryritykset aiheuttaisi tavallisesti pienyrityksiä enemmän vahinkoa. Usein tässä on kuitenkin kyse vain mittakaavasta: kun suuri ja vaikutusvaltainen organisaatio toimii haitallisella tavalla, se aiheuttaa enemmän vaurioita kuin samalla tavalla toimiva pienempi organisaatio.

Toisin sanoen kaikki paikallistalouden kannattajat eivät hylkää yksityistä liikeyritystä ja markkinoita hahmotellessaan pitkän aikavälin visiotaan. Joidenkin visiossa on tilaa yksityisille yrityksille tuotanto-osuuskuntien sekä “asianmukaisesti sosiaalisoitujen” markkinoiden rinnalla. Näin ollen vaikuttaa siltä, että he hyväksyvät yksityiset markkinat, koska he sekoittavat rakenteet, joita on toistaiseksi siedettävä irrottauduttaessa kilpailun ja ahneuden taloudesta, siihen, mitkä taloudelliset suhteet aidosti edesauttavat oikeudenmukaista yhteistoimintaa.

Paikallistalouden visioiden kannattajat eivät kuitenkaan tarvitse minun kaltaisiani osallisuustalouden puolestapuhujia korostamaan tätä näkökohtaa. Paikallistalouksien kannattajat ovat useita vuosia käyneet vilkasta debattia siitä, ovatko yksityiset yritykset, vaikka ne olisivatkin pieniä ja paikallisesti omistettuja, pohjimmiltaan yhteensopivia taloudellisen oikeudenmukaisuuden, demokraattisen talouden ja ekologisen kestävyuden kanssa.

Radikaalimmat visiot paikallistaloudesta hylkäävät täysin yksityiset yritykset ja markkinat, vaikka tunnustettaisiinkin, että yrityksiä ja markkinoita on siedettävä pitkän siirtymäkauden aikana. Tässä osallisuustalouden kannattajat ovat samaa mieltä kuin radikaalimman paikallistalouden vision kannattaja Joel Kovel. Hänen mukaansa tarve paikallisen päätöksentekovallan lisäämiseen on suotavaa, mutta sitä ei pitäisi tehdä päämäärää itsessään. Kovelin mukaan yksityisten liikeyritysten ja markkinavoimien yhdistäminen ihmisten pyrkimyksiin harjoittaa oikeudenmu-

kaista yhteistoimintaa on “kuin yrittäisi kasvattaa kettuja ja kanoja samassa tarhassa”.

2. Toisin kuin jotkut markkinasosialismin ja demokraattisen suunnittelun versiot, yksikään paikallistalouden “malli” ei ole todellinen mallinnus siinä mielessä, että niissä olisi määritelty tavat ja menetelmät, joilla erilaiset taloudessa tarvittavat päätökset tehdään. Tästä syystä kaikki versiot paikallistaloudesta ovat oikeastaan visioita, eivätkä niinkään johdonmukaisia malleja. Joskus niiden kannattajat ovat autuaan tietämättömiä siitä, ettei tärkeisiin ja väistämättä esille nouseviin kysymyksiin ole tarjottu vastauksia. Joskus he pitävät ansiona sitä, ettei tarjota yksityiskohdaisia, konkreettisia ajatuksia päätöksentekotavoista. He perustelevat tätä väittämällä markkinasosialistisia tai demokraattisen suunnittelun malleja deterministisiksi. Tässä kritiikissä ei kuitenkaan nähdä asian ydintä. On mahdotonta arvioida ehdotusta talouden organisoimiseksi ennen kuin arvioitavana on kokonaisvaltainen hahmotelma.

Tätä puutetta ei ole syytä sekoittaa kysymykseen siitä, miten selitetään siirtyminen nykyisestä kapitalistisesta järjestelmästä paikallistalouteen. Paikallistalouksien kannattajat ovat usein käsitelleet siirtymäkysymyksiä kattavammin kuin sitä, kuinka eri asioista heidän mukaansa päätettäisiin jo toimivassa paikallistaloudessa.

Edellä mainittua puutetta ei pidä sekoittaa myöskään siihen, etteikö paikallistaloudessa toimivien ihmisten päätöksistä olisi spekuloitu riittävästi paikallistalouden kannattajien keskuudessa. Paikallistalouksien puolestapuhujien argumentointiin vaikuttaa vahva vakaumus siitä, että ihmisten on a) valittava radikaalisti uudenlaisia teknologioita ja tuotteita, b) muutettava prioriteettejaan työn ja vapaaajan suhteen ja c) hyväksyttävä taloudesta läpikulkevan materian nollakasvun välttämättömyys. Nämä vakaumukset ovat todennäköisesti vaikuttaneet siihen, millaisiin päätöksiin aiheesta kirjoitettavien mielestä päädyttäisiin, ja kuinka ne eroaisivat nykyisissä kapitalistisissa järjestelmissä tehdyistä päätöksistä. Ongelmana on, että jokainen taloustieteilijä tietää, että taloudessa on tehtävä tiettyjen kategorioiden päätöksiä. On käytännössä mahdotonta arvioida, toimiiko talouden puolestapuhujien esittämällä tavalla ennen kuin ehdotuksessa on riittävän kat-

tavasti määritelty, miten nämä välttämättömät päätökset tehdään – toisin sanoen, ennen kuin meillä on taloustieteilijöiden termein formaali malli ehdotetusta taloudesta.

3. Edellä kuvattu toinen ongelma ilmenee esimerkiksi siinä, ettei yhdessäkään paikallistalouden versiossa ehdoteta paikallisyhteisöille täydellistä omavaraisuutta. Joel Kovel on esittänyt oivallisen kritiikin äärimmäisestä paikallisuudesta:

Puhdas yhteisö tai edes “bioregionalistinen” talous on fantasiaa. Ehdoton lokalismi kuuluu yhteiskunnan historian alkuvaiheisiin: sitä ei voida nykyään luoda uudelleen, ja vaikka voitaisiinkin, se olisi ekologinen painajainen nykyisillä väestömäärillä. Lukuisten hajaantuneiden paikkojen aiheuttamaa lämpöhukkaa, niukkojen resurssien tuhlausta ja tarpeetonta työn toistumista voi vain kuvitella. [...] Tätä ei saa missään nimessä ymmärtää niin, että kiistäisin pienen mittakaavan paikallisten pyrkimysten suuren arvon. [...] Sen sijaan väitän, että paikallinen on olemassa osana globaalia kokonaisuutta. Missä tahansa taloudessa on oltava sellaista keskinäistä riippuvuutta, joka ei rajoitu tiukasti tietyn kaupunkikunnan tai alueen mukaan. Perimmiltään kysymys on osien suhteesta kokonaisuuteen. [14]

Toisin sanoen itsehallinnolliset yhteisöt ovatkin todellisuudessa vain osittain autonomisia useasta pätevästä syystä:

1. Kaikki paikallisyhteisöt eivät pysty tuottamaan kaikkea sitä, mitä yhteisön jäsenet tarvitsevat.
2. Vaikka täysi omavaraisuus olisikin mahdollista, aina kun eri yhteisöjen välillä on merkittäviä eroja hyödykkeiden tuotannon vaihtoehtoiskustannuksissa, työnjaosta pidättäytyminen aiheuttaa tehottomuutta.
3. Aina kun on olemassa suurtuotantoa, joka ylittää paikallisen yhteisön kuluttajakunnan, työnjaosta pidättäytyminen aiheuttaa tehottomuutta.

4. Jos yhteisöt olisivat täysin omavaraisia, siitä seuraisi vakavaa eriarvoisuutta, kun joillain yhteisöillä olisi suotuisammat olosuhteet luonnollisen, fyysisen tai inhimillisen pääoman suhteen.

Myöntäessään että yhteisöt ovat vain osittain autonomisia, paikallistalouden kannattajilta jää valitettavasti tarkemmin selittämättä, miten tämä “osittainen” autonomisuus heidän mielestään pitäisi järjestää. Ratkaisuehdotusten sijaan on kirjoitettu ympäröivästä muun muassa siitä, kuinka demokraattiset yhteisöt voivat tyydyttävällä tavalla ratkaista keskenään nämä kysymykset. Ei riitä, että yhteisöjen väliset suhteet määritellään ”riippumattomiksi, ei-rahallisiksi ja ei-vahingollisiksi”. [15] En ole löytänyt laajasta paikallistaloutta tukevasta kirjallisuudesta yhtään ehdotusta, jossa vastattaisiin kysymykseen: kuinka “itsehallinnolliset yhteisöt”, jotka eivät ole kuitenkaan täysin omavaraisia, järjestäisivät keskinäisen työnjakonsa? On nimittäin todennäköistä, että yhteisöt hyötyisivät jonkinlaisesta työnjakojärjestelystä.

Kuinka yhteisöt päättävät, missä määrin ne haluavat työnjakoa? Mitä jos yksi yhteisö haluaa enemmän työnjakoa kuin toinen? Suurimmalla osalla paikallisuuteen perustuvien talouksien kannattajista ei ole vastausta tähän keskeiseen kysymykseen.

Murray Bookchin muodostaa tässä harvinaislaatuisen poikkeuksen. Bookchinin libertaarisen munisipalismen visiossa yhdenkään yhteisön ei tarvitse myöntyä toivomaansa suurempaan työnjaon määrään. Juuri tämä tarkoittaa Bookchinin mielestä yhteisöjen itsehallintoa. Tämä periaate antaa kuitenkin ongelmallisesti suurimmat valtuudet sille yhteisölle, joka haluaa vähiten työnjakoa eri yhteisöjen kesken, sillä yhteisö voi tyrkyttää oman mieltymyksensä kaikkien muiden yhteisöjen toiveiden ylitse. Epäselväksi jää myös se, mikä estäisi luonnollisen, fyysisen ja/tai inhimillisen pääoman suhteen suotuisammassa asemassa olevaa yhteisöä käyttämästä hyväkseen tätä Bookchinin ehdotuksen sisältämää epäsuoraa veto-oikeutta.

Vaikka yhteisöt pystyisivätkin sopimaan, kuinka paljon ne haluavat työnjakoa keskenään, kysymykseksi jää kuinka ne päättäisivät työnjaon aiheuttamien haittojen ja hyötyjen jakamisesta? Miten ne toteuttaisivat yhdessä työnjakoaan? Pitäisikö sellaiset tuotteet, joita kaikki yhteisöt eivät tuota, vaihtaa yhteisöjen kesken vapailla markkinoilla? Ja jos niin tehdään, miksi tämän ei oleteta johtavan eriarvoisuuteen, epävakauteen ja tehottomuuksiin, joita paikallistalouksien kannattajat syystäkin kritisoivat kapitalismissa ja markkinasosialismissa?

Osa paikallistalouden kannattajista painottaa, etteivät he tue vapaita markkinoita vaan ainoastaan rajoitettuja ja yhteiskunnallisesti hallittuja markkinoita. Ilmiselvä kysymys on se, kuinka markkinoita sitten käytännössä “hallittaisiin yhteiskunnallisesti”, mutta jää myös epäselväksi miksi “yhteiskunnallisesti hallitut” markkinat eivät olisi vain vähemmän haitallisia versioita (vähemmän epäoikeudenmukaisuutta ja ympäristötuhoja, enemmän yhteiskunnallista tehokkuutta) toisten kannattamista vapaammista markkinoista. Toiset paikallistalouksien kannattajat olettavat naiivisti, että hyvää tarkoittavien yhteisöjen olisi helppo löytää “reilut” säännöt ja järjestelyt keskinäiselle kaupankäynnilleen. Näin ei kuitenkaan ole. Markkinatalouteen pohjaavat kauppaehdot eivät yksin ole epäreiluja ja tehottomia, mutta esimerkiksi myös työtunteihin perustuva kaupankäynti olisi. Jos kaupankäynnin ehtoja ei jätettäisi markkinavoimien päätettäväksi ja jos ei olisi olemassa yksinkertaista säännöstöä ohjaamaan kaupankäyntiä, kuinka yhteisöjen sitten pitäisi järjestää niille hyödyllinen taloudellinen kanssakäyminen?

Yhteisöjen täytyy jollakin tavalla suunnitella taloudellinen kanssakäymisensä, ja kysymys onkin sitten, miten se tulisi tehdä. Kuinka vältettäisiin keskusjohtoisen suunnitelmatalouden autoritääriset rakenteet ja kannustimet? Ympäripyöreä vastaus, että “yhteisöjen pitäisi suunnitella taloutensa demokraattisesti”, ei ole riittävä. Se, kuinka yhteisöjen tulisi järjestellä taloutensa demokraattisesti ei ole ilmiselvää eikä merkityksetöntä, eivätkä mitkään lukemani paikallistaloutta koskevat ehdotukset ole vastanneet pätevästi tähän tärkeään kysymykseen.

Tämä eri yhteisöjen välisen vaihdannan ja työnjaon ongelma on aina olemassa, ja paikallistalouksien kannattajat eivät ole tarjonneet tyydyttäviä vastauksia siihen,

kuinka lähemmässä tarkastelussa vain osin omavaraisten yhteisöjen välinen vaihdanta tulisi järjestää. Erityisen valitettava seuraus tästä yhteisöjen välisen vaihdannan ratkaisujen puuttumisesta on, että markkinataloudesta tulee helposti luonnollinen varasuunnitelma, kun tarve koordinoivaan mekanismiin nousee esiin. [16]

4. Paikallistalouden tukijat eivät myöskään tarjoa konkreettisia vastauksia kriittisiin kysymyksiin siitä, kuinka paikalliset yhteisöt tekisivät erilaisia sisäisiä päätöksiä. Muutamankin tuhannen ihmisen yhteisössä on erilaisia kokoonpanoja työntekijöitä ja kuluttajia, erilaisia asuinyhteisöjä ja monia erilaisia taloutta koskevia päätöksiä. Ei ole käytännöllistä, että koko yhteisö äänestäisi jokaisesta vastaantulevasta taloutta koskevasta päätöksestä. Miltä sellaisen kokouksen asialista näyttäisi? Kuka vastaisi sen koostamisesta? Lisäksi yksinkertainen demokraattinen äänestäminen koko yhteisön kesken ei tarjoa yhteisön jäsenille päätäntävaltaa eri kysymyksissä oikeassa suhteessa siihen, miten kyseiset päätökset vaikuttavat yhteisön jäseniin. Kaikkia päätöksiä ei voida myöskään jättää yhteisössä muodostettaville työryhmille. Monet eri työpaikkojen ja tuotannon päätökset koskevat todennäköisesti myös muita ryhmiä, ja niistä pitää keskustella myös kuluttajien ja muiden yhteisöjen kanssa. Tulisiko näitä eri ryhmien välisiä suhteita koordinoida yhteisöjen sisällä markkinatalouden mekanismien avulla? Jos ei, niin millaisia menettelytapoja yhteisöillä olisi talouden suunnittelulle? Paikallistalouksiin nojaavien talousmallien kannattajilla on valitettavasti harvemmin ehdotuksia siitä, miten näitä yhteisöjen päätöksenteon ongelmia ratkaistaisiin.

Ei ole riittävää todeta, että ylin valta kaikista talouden päätöksistä on yhteisön yleiskokouksessa, jossa jokaisella on yksi ääni käytettävissään. “Yksi iso kokoontuminen”, vaikka vain muutaman tuhannen asukkaan kesken, ei yksinkertaisesti toimi. Talouden vaihdannan ja yhteisön eri ryhmien välisten taloudellisten suhteiden jättäminen markkinoiden varaan ei myöskään ole hyväksyttävää. Kukaan ei ehdota, että tulevaisuuden yhteisöjen ihmisten tulisi elää nykyhetkessä laadittujen sääntöjen mukaan. Kysymys kuuluu sen sijaan, onko paikallistalouden puolesta puhujilla esittää vastauksia näihin kysymyksiin, kun ne väistämättä nousevat esiin. Muutoin paikallistalouden taloudelliset ratkaisut jäävät enemmänkin uskonvaraisiksi aloitteiksi.

5. Paikallisyhteisöihin pohjaavassa taloudessa periaate “omasta takapihasta” toimii vain paikallisille saastumisen muodoille, toisin sanoen niille haitallisille aineille ja päästöille, jotka vaikuttavat vain välittömään lähiympäristöön ja siellä eläviin ihmisiin. Periaate ei toimi silloin, kun yhden yhteisön päästöt eivät ainoastaan likaa sen omaa aluetta, vaan myös muiden yhteisöjen alueita. Mitä tapahtuu, kun rikkidioksidipäästöt yhdestä tehtaasta laskeutuvat happosateena satoihin pienikokoisiin kuntiin paljon kauempana olevien yhteisöjen alueilla, tai kun joen varrella sijaitsevan kanafarmin saasteet kasaantuvat joen alajuoksulla sijaitsevaan lahteen ja rehevöittävät sen? Paikallisiin yhteisöihin pohjaavassa taloudessa olisi vaikea kannustaa eri yhteisöjä rajoittamaan tehtaan tai farmin saasteiden seuraamuksia kauempana oleviin yhteisöihin, koska huomattava osa negatiivisista ulkoisvaikutuksista tapahtuisi “toisten takapihoilla”, ei omalla. Voidaan todeta, että paikallisilla yhteisöillä olisi kannustin neuvotella toistensa kanssa ei-paikallisten päästöjen hillitsemisestä ja että ne voivat vapaasti näin menetellä. Tämä ei kuitenkaan ole juuri sen hyödyllisempää kuin sen toteaminen, että nykypäivän kansallisvaltioilla on kannustimet neuvotella keskenään hiilidioksidipäästöjen hillitsemisestä ilmastonmuutoksen estämiseksi, ja ne voivat vapaasti näin menetellä.

OSALLISTAVA SUUNNITTELU – MISSÄ ARVOSTELIJAT OSUVAT HARHAAN

Monet jotka eivät tunne demokraattisen suunnittelun kannattajien väittelyitä, eivät tiedä, että niissä esiintyy huomattavia mielipide-eroja demokraattisen suunnittelun organisoimisesta.

Osallisuustalouden malli on vain yksi demokraattisen suunnittelun versio. Se tavoittelee: a) *taloudellista oikeudenmukaisuutta*, missä taloudellinen korvaus vastaa tehtyä ponnistelua tai uhrausta; b) *taloudellista demokratiaa*, siis itsehallintoa, jossa päätöksentekoon osallistumisen aste on suhteessa siihen, miten paljon päätös vaikuttaa asianomaisen elämään; c) *solidaarisuutta*, jossa huolehditaan kanssaihmistien hyvinvoinnista – tämä tavoite toteutetaan vahingoittamatta taloudellista tehokkuutta ja rohkaisemalla taloudellisten elintapojen moninaisuuteen. Osallisuustalouden mallin tavoitteisiin pyritään ennen kaikkea seuraavanlaisilla instituutioilla: 1) työntekijöiden ja kuluttajien demokraattisilla yrityksillä ja yhdistyksillä, 2) työnjaolla, jossa tasapainotetaan vaikuttamisen tunne ja työn tyydyttävyys, 3) palkitsemisella, joka perustuu työtovereiden arvioimaan ponnistelun tasoon ja 4) osallistavalla suunnittelulla, jossa yritykset ja kuluttajien yhdistykset ja liitot hahmottelevat alustavasti toimiaan noudattamalla sääntöjä, jotka tuottavat tehokkaita ja oikeudenmukaisia tuloksia.

Tämä osallistava suunnittelu on täysin erilaista kuin kaksi yleisintä valtakunnallisen demokraattisen suunnittelun versiota, eli yhden suuren kokouksen menetelmä ja kansanäänestysmenetelmä. Ensiksi mainitussa talouden työntekijöiden ja kuluttajien eri ryhmien edustajat tai valtuutetut kokoontuvat ehdottamaan, keskustelemaan ja väittelemään, ja sitten päättämään toteuttamiskelpoisesta valtakunnal-

lisesta taloussuunnitelmasta. Toisessa versiossa asiantuntijaryhmä kehittää joitakin vaihtoehtoisia toteuttamiskelpoisia valtakunnallisia taloussuunnitelmia, jotka sitten palautetaan valtakunnalliseen kansanäänestykseen.

“Yhdellä suurella kokouksella” en tarkoita, että eri yhteisöjen edustajat kokoontuvat vain kerran. Itse asiassa olen vakuuttunut, että tämä lähestymistapa johtaa loputtomiin kokouksiin, joissa edustajat käyvät jatkuvasti läpi samoja asioita väitellessään eri suunnitelmista. Olisi miltei varmasti mahdotonta luoda asialistaa tällaisille jatkuville kokoussarjoille ja muotoilla yhtenäisiä kriteerejä vaihtoehtoisten valtakunnallisten taloussuunnitelmien arvioimiseksi. Kokousvaltuutetut voisivat tietysti käyttää asiantuntija-apua muotoilemaan yhtenäisiä esityksiä, ja suurkokouksen valtuutetut voisivat asettaa alikomiteoita työstämään palapelin osasia suuremman ryhmän arvioitavaksi. Tämä prosessi ei kuitenkaan tosiasiallisesti tuota sellaista informaatiota, jota ihmiset tarvitsevat eri vaihtoehtojen arvioimiseksi. Siksi arvelen, että “yhden suuren kokouksen” menetelmän kokeilu valtakunnallisessa demokraattisessa suunnittelussa johtaisi kelvottomaan suunnitelmaan. Enemmistö päätöksen aikaansaamiseksi käytäisiin loputtomia keskusteluja ja väittelyjä, jotta päästäisiin edes jonkinlaiseen ratkaisuun. Osanottajat tajuaisivat, että samanlaisen pohdinnan jatkaminen ei juuri johtaisi sen parempaan tulokseen.

En pidä kansanäänestysmenetelmää hyvänä, koska se ei anna ihmisille sananvaltaa päätöksenteossa suhteessa siihen, miten paljon erilaiset taloudelliset valinnat vaikuttavat heidän elämäänsä. Kansanäänestys valtakunnallisista suunnitelmista antaa kaikille yhtäläisen sananvallan jokaisessa taloudellisessa päätöksessä. Mutta koska päätökset siitä, mitä ja miten minä ja työtoverini tuotamme, vaikuttavat enemmän meidän työhömme kuin muiden työntekijäryhmien työhön, meillä tulisi olla enemmän sananvaltaa noissa kysymyksissä aivan kuten muilla työntekijäryhmillä tulisi olla meitä enemmän sananvaltaa päätöksissä, jotka koskevat heitä enemmän kuin meitä.

Yksinkertaisesti sanottuna kansanäänestys ei ole itsehallintoa, eikä se sovi sellaiseen mielipiteenvaihtoon, jota tarvitaan deliberatiivisessa demokratiassa, jossa ihmiset selostavat toisilleen olosuhteita ja silloin tällöin prosessin kuluessa vaikutta-

vat toistensa näkemyksiin. Toiset taas korostavat, että kun asiantuntijat kaavailevat toteuttamiskelpoisia valtakunnallisia suunnitelmia, he eivät voi käyttää hyväkseen olemassa olevaa paikallista tietoa. Arvostelijat katsovat, että näin menetetään huomattava määrä tehokkuutta.

Molemmat näkökannat ovat perusteltuja, mutta on tärkeää ymmärtää, että nämä käytännön pulmat kumpuavat suuremmasta, perustavanlaatuisemmasta ongelmasta. Kansanäänestykset valtakunnallisista suunnitelmista eivät ota kunnolla huomioon olennaista taloudellisen elämän tosiasiaa. Useimmat taloudelliset päätökset vaikuttavat eri ihmisten työhön eri tavoin. Paikallisesta itsehallinnosta kiinnostuneet ihmiset ottavat tämän asian vakavasti. Jos siis halutaan taloudellista itsehallintoa, on löydettävä päätöksentekomenetelmiä, jotka antavat ihmisille enemmän sananvaltaa heitä enemmän koskettavissa päätöksissä, ja jonkin verran mutta vähemmän päätöksissä, jotka koskettavat heitä vähemmän.

Yhdessä Michael Albertin kanssa laadimme huolella osallistavan suunnittelun ei vain vaihtoehdoksi autoritaariselle suunnittelulle ja markkinoille, vaan myös vaihtoehdoksi yhden suuren kokouksen menetelmälle ja kansanäänestysmenetelmälle demokraattista suunnittelua varten. [17] Monet sekoittavat osallistavan suunnittelun näihin muihin menetelmiin, vaikka se eroaakin näistä huomattavasti.

Jotkut markkinasosialistit ovat arvostelleet osallisuustalousmalliamme, koska he katsovat sen johtavan tuloksettomien kokousten painajaiseen. He eivät huomaa, että ehdottamassamme osallistavassa suunnitteluprosessissa ei itse asiassa ole lainkaan kokouksia. [18] Hiljattain yksi kriitikko erehtyi luulemaan osallistavaa suunnittelua kansanäänestysmenettelyksi, joka hänen mielestään ei kykenisi takaamaan riittävässä määrin deliberatiivista demokratiaa. Ilmeisesti hän ei huomannut, että osallistava suunnittelu pyrkii organisoimaan deliberatiivista demokratiaa yrityksissä ja kuluttajien yhdistyksissä ja liitoissa niin, että niiden neuvottelut ovat rakentavia. [19]

Jos osallistavan suunnittelun menetelmä ei ole sen enempää yhden suuren kokouksen menetelmä kuin kansanäänestysmenetelmä, miten sitten valtakunnallinen ta-

loussuunnitelma sen puitteissa laadittaisiin? Miten paikallinen itsehallinto voi toteutua prosessissa, jossa lopputuloksena on alustavasti sitova, kaikenkattava valtakunnallinen taloussuunnitelma?

Osallisuustaloudessa suunnitteluprosessiin osallistuvat kaikki kuluttajat ja yritykset, mutta joustavasti siten, että omaa taloutta ja tuotantoa koskeviin päätöksiin vain yksilöillä, yrityksillä ja yhteisöillä itsellään on valtaa. Pääpiirteiltään suunnitteluprosessi koostuu seuraavista vaiheista.

- 1) Yritykset kirjaavat ylös edellisen kauden tuotantonsa ja arvionsa tarvitsemistaan resursseista seuraavan kauden tuotantoa varten. Yritykset ja eri tuotannonalojen liitot antavat myös arvionsa seuraavan vuoden tuotannon muutoksista: mahdollisuuksista kasvattaa tuotantoa, tuoda uusia tuotteita ja palveluja talouteen tai vastaavasti aikeista pienentää tai muuttaa olemassaolevaa tuotantoa.
- 2) Vastaavasti kuluttajat ilmoittavat esimerkiksi korttelin, kaupunginosan ja kaupungin tasolla suunnitelmansa tulevan kauden hankinnoista: teiden korjauksista, koulujen laajennuksista, uusista rakennuksista ja niin edelleen. Nämä kuluttajien yhdistysten arviot suunnittelemaansa kulutuksesta verrataan tuotannon arvioituihin kustannuksiin, työpaikkojen ja yritysten laskemien arvioiden mukaisesti. Samaan aikaan kuluttajien ei yksilöinä tarvitse tehdä mitään tähän suunnitelmaan liittyen. Talouden suunnittelu ei tässä yhteydessä tarkoita “yhtä ostosläjää vuodessa”, vaan suunnittelun tarkoitus on nimenomaan antaa alustavat hintatiedot vuoden mittaan toteutettavaa kulutusta varten. Päivittäinen kulutus tapahtuisi siis hyvin pitkälti nykyisten kaltaisten liikkeiden, verkkokauppojen ja palvelupisteiden kautta. Kuluttajat voivat kuitenkin niin halutessaan ilmoittaa osana suunnitteluprosessia jostain suuremmasta hankinnastaan. Tähän heitä kannustaa tieto siitä, että varhaisemmin ilmoitettu muutos suunnitelmaan on helpompi laskea tarkemmin korjattuihin hintoihin, joka tulee erityisesti (ja lähinnä) suurempien ostosten kohdalla edullisemmaksi. Kuluttajat voivat myös esimerkiksi eritellä joitakin tiettyjä tuotteita, joita ovat vaikkapa aiemmin runsaasti käyttäneet ja tietävät nyt etteivät aio tulevan kauden aikana käyttää, mutta nämä muutokset heidän on aivan yhtä mahdollista tehdä kauden mittaan.

- 3) Yksinkertaistaen voidaan summata molemmat vaiheet. Tuottajat yrityksissään sanovat periaatteessa muulle yhteiskunnalle: “Jos te muut, joiden kanssa harjoitamme keskinäistä työnjakoa, annatte meidän käyttää tuotannossamme kaikkien yhteisiä tuotannollisia resursseja, me puolestamme lupaamme toimittaa seuraavat tuotteet ja palvelut muiden käytettäväksi. Vastaavasti kuluttajien yhdistykset tehdessään ehdotuksia pyytävät lupaa kuluttaa tuotteita ja palveluksia, joiden tuotanto aiheuttaa sosiaalisia kustannuksia. Niiden ehdotusten viesti on siis tämä: ”Uskomme, että saamamme palkat näkemästämme vaivannäöstä työpaikoillamme yhdessä kotitalouksien jäsenten saamien palkkojen kanssa osoittavat meidän ansainneen oikeuden kuluttaa tuotteita ja palveluksia, joiden tuotannon sosiaaliset kustannukset ovat näiden palkkojen tasolla.”
- 4) Näin saatu ensimmäinen arvio kulutuksen ja tuotannon hinnoista ja vaikutuksista palautetaan arvioitavaksi ja hyväksyttäväksi niin kuluttajille kuin tuottajille. Näitä arvioita voidaan pitää niin kutsuttuina hintaindikaattoreina, koska ne antavat viitteitä siitä, mitä kustannuksia yhteiskunnalle aiheutuu resurssien käyttämisestä ja esimerkiksi saastepäästöjen aiheuttamisesta, sekä mitä tiettyjen tuotteiden ja palvelusten tuottaminen maksaa yhteiskunnalle. Näin jokainen kuluttajayhdistys voi esimerkiksi tarkistaa, haluaako se jatkaa alkuperäisen suunnitelmansa mukaisesti vai esimerkiksi karsia kalliita tuotteita pois alkuperäisestä suunnitelmastaan. Toisaalta yritykset voivat muuttaa tuotantoaan vastaamaan suurempaa kysyntää, joka vastaavasti nostaa heidän työstään saamaa korvausta.
- 5) Nyt jo huomattavasti tarkemmat hinnat palautetaan vielä arvioitavaksi ja suunnitelma siirtyy käytäntöön ellei suuria, kaikkia koskevia valituksenaiheita ole. Tuotantoon on näin mahdollista tuoda mukaan esimerkiksi ympäristöhuolenaiheet tai muut seikat, joiden ratkaiseminen riippuu tuottajien ja tuotannon vaikutukset kantavien kuluttajien (esimerkiksi louhinta-alueen tai uuden rautatien lähialueiden asukkaiden) välisistä päätöksistä. Isompien päätösten kanssa apuna on jatkuvasti mahdollisimman tarkat ja täysin avoimet tiedot tuotannon kustannuksista ja vaikutuksista, sillä millään osapuolella ei ole rakenteellisia kannustimia arvioida näitä vaikutuksia väärin. [21]

Jos siis eri yritykset ja kuluttajayhdistykset ja -liitot eivät pidä yhteisiä kokouksia, missä sitten neuvotellaan? Neuvotteluja käydään kunkin yrityksen ja liiton sisällä. Siellä pohditaan omien ehdotusten korjaamista suunnitteluprosessin kussakin vaiheessa, koska omaa toimintaa koskevat päätökset vaikuttavat eniten oman ryhmän jäseniin. Oman itsehallinnon suojelemiseksi on huolellisesti tarkkailtava tapaa, jolla yhdistykseni tai liittoni ehdotuksista neuvotellaan muissa yhdistyksissä ja liitoissa. Yleisenä periaatteena pidetään sitä, että muut voivat ehdottaa muutoksia vain, jos he uskovat toisten ehdotusten johtavan yhteisten niukkojen tuotantovarojen tehottomaan tai epäoikeudenmukaiseen käyttöön. [22] Prosessin tarkoituksena on antaa muille riittävästi tietoa, jotta he voivat päätellä, voiko näin käydä. Muut tuntevat tarvetta puuttua asiaan vain, jos heillä on syytä uskoa, että näin on todella käymässä.

Koska on selvää, että määrällinen tieto ei usein kerro kaikkea – toisin sanoen deliberatiivinen demokratia ei ole vain tilastojen vaihtoa – on suositeltava myös, että yhdistykset antavat muille määrällisten tietojen lisäksi laadullista tietoa ehdotustensa perusteista. Neuvottelemisen voi myös tarkoittaa yhteisten kokousten pitämistä muiden yhdistysten edustajien kanssa, kun tarvitaan selvittelyä puolin ja toisin. Suunnitteluprosessi on laadittu sellaiseksi, että käy selväksi, milloin yrityksen tuotantoehdotus sisältää tuhlausta ja milloin kuluttajayhdistyksen ehdotus on epäreilu ja kohtuuton. Prosessi antaa muille yrityksille ja kuluttajayhdistyksille mahdollisuuden evätä ehdotuksia, jos ne vaikuttavat tuhlailevilta tai epäreiluilta. Mutta prosessin alussa tehdyt alkuperäiset ehdotukset ja ehdotuksiin sittemmin tehdyt korjaukset ovat täysin kunkin yrityksen ja kuluttajayhdistyksen harkinnassa. Toisin sanoen, jos yrityksen työntekijöiden tuotantoehdotusta tai asuinalueyhdistyksen kulutusehdotusta ei hyväksytä, vain ehdotuksen tehnyt yritys tai asukkaiden yhdistys voi korjata omaa ehdotustaan arvioimalla hintasignaaleja haluamallaan tavalla. Tämä osallistavan suunnittelun piirre erottaa sen myös merkittäväällä tavalla kaikista muista suunnittelumalleista. Taloudellisen vapauden kannalta on nimittäin oleellista, että työntekijät yrityksissään ja kuluttajat voivat harjoittaa todellista itsehallintoa ilman byrokraattien tai erilaisten keskusjohtoisten tahojen saneluvaltaa.

Osallisuustalouden visiota laatiessamme näimme paljon vaivaa myös välttääksemme pääasiallisen suunnitteluprosessin rasittamista liiallisilla kokouksilla – erityisesti kokouksilla, joilla ei ole selkeää asialistaa tai selkeitä kriteerejä erimielisyyksien selvittämiseksi. Halusimme välttää epämääräistä ja tehotonta neuvotteluprosessia, jossa kaikki ehdottavat, väittelevät ja äänestävät kaikkien muiden tekemisistä. Sen sijaan hahmotimme menettelyä, joka helpottaa mielekästä neuvotteluprosessia. Huolella rakennettu sosiaalinen ja toistuva suunnitteluprosessi antaa yrityksille ja kuluttajille mahdollisuuden hallita omaa taloudellista toimintaansa, tehdä korjauksia ja suunnata toimintaansa haluamallaan tavalla yhteistyössä toisten kanssa. Menettely suojelee heitä myös muiden sosiaalisesti vastuuttomalta käyttäytymiseltä.

Osallistava suunnittelu mahdollistaa myös yhteisön itsehallinnon. Naapuruston tai korttelin kuluttajayhdistyksellä on yksinoikeus ehdottaa, mitä paikallisia tuotteita asukkaat haluavat kuluttaa. Niiden on myös korjattava ehdotuksiaan, kun ne saavat lisätietoa eri vaihtoehtojen sosiaalisista kustannuksista.

Entä sitten kysymykset, joilla on vaikutusta suurempiin yhteisöihin kuten korttelin, kaupungin, läänin, osavaltion, alueen tai valtion kaikkien asukkaiden elämään? Itse asiassa paikallisiin yhteisöihin perustuva talous ei ota huomioon näiden suurempien yhteisöjen olemassaoloa ja merkitystä, koska sillä ei ole kanavia, joita käyttämällä suuremmat yhteisöt voisivat tuoda esiin omat etunsa. Kiihkeässä halussaan suojella paikallisten yhteisöjen itsehallinnollisia oikeuksia suurempien yhteisöjen loukkauksilta, paikallistalouden kannattajat jättävät huomiotta suurempien yhteisöjen oikeudet. Näin ne eivät kehitä päätöksentekomenettelyä, joka antaisi suuremmille yhteisöille mahdollisuuden harjoittaa omaa itsehallintoaan.

Osallisuustaloudessa sen sijaan tunnustetaan paikallisten yhteisöjen oikeuksien lisäksi suurempien yhteisöjen oikeudet. Siinä tarjotaan yhteisöille liittoutumisinsti-tuutiot alkaen kortteleista aina kaupunkeihin, lääneihin ja päätyen valtakunnalliselle tasolle. Osallistavassa suunnittelussa annetaan näille suuremmille yhteisöille mahdollisuus itsehallintoon, koska liitot osallistuvat suunnitteluprosessiin tasa-arvoisesti työntekijöiden yhdistysten ja naapurustojen kuluttajayhdistysten kanssa.

Suurempien yhteisöjen liittojen tehtävänä on ehdottaa, mitä laajemman tason yleisiä tarvikkeita ne haluavat kuluttaa. Niiden ainoa tehtävä onkin muokata omia ehdotuksiaan saatuaan suunnitteluprosessin seuraavissa vaiheissa lisätietoa eri vaihtoehtojen sosiaalisista kustannuksista. Näin osallistavassa suunnittelussa kyetään myös reagoimaan siihen tosiasiaan, että kaikkien saasteiden lähteet eivät ole paikallisia. Kun vain yksi naapurusto kärsii saasteesta, kyseisen naapuruston yhdistys valvoo, miten paljon sitä sallitaan – siis samalla tavalla kuin paikalliset yhteisöt paikallistalouden visioissa menettelevät. Mutta kun saastuttaja vahingoittaa suurempia yhteisöjä, osallistavassa suunnittelussa suurempaa yhteisöä edustava liitto valvoo saastuttamisen tasoa. [23]

Jälkeenpäin ajatellen on selvää, että vaikka Michel Albertin kanssa pidimme tärkeänä selittää, miten osallisuussuunnittelu eroaa komentotalouden suunnittelusta ja markkinoista, emme kuitenkaan selittäneet riittävän selvästi, miten osallistava suunnittelu eroaa myös useimmista ajatuksista, joita on esitetty valtakunnalliseksi demokraattiseksi suunnitteluksi. Osallistavassa suunnittelussa annetaan työntekijöiden ja kuluttajien paikallisryhmille ja paikallisille yhteisöille paljon enemmän valtaa omien toimintojensa organisoimisessa kuin muissa valtakunnallisen demokraattisen suunnittelun versioissa. Siksi toivon, että paikallistalouksien kannattajat pitävät meidän demokraattisen suunnittelun malliamme ongelmattomampana kuin muita demokraattisen suunnittelun malleja.

YHTEISET ARVOT & KAMPPAILU

Uskon, että keskustelun jatkuessa osallisuustalouden ja paikallisuuteen perustuvien talousmallien kannattajat tulevat olemaan vielä nykyistä läheisempiä liittolaisia. Meillä on yhteiset arvot. Tuemme vankkumattomasti ympäristön suojelua, talouden demokratisointia, taloudellista oikeudenmukaisuutta ja yhteiskunnan monimuotoisuutta. Ymmärrämme kaikki demokraattisen talouden tarkoittavan suoraa, aktiivista ja tehokasta ruohonjuuritason osallistumista. Emme myöskään halua päätösvallan delegoimista etäisille edustajille tai päätösvallan jättämistä markkinavoimien haltuun. Omalta osaltani en näe osallisuustaloudessa mitään sellaista, jonka pitäisi ärsyttää paikallisuuteen perustuvien talousmallien kannattajia, sillä osallisuustalouden rakenteelliset esimerkit eivät ota kantaa siihen, millaisen omavaraisuuden asteen yhteisöt haluavat. Toisin sanoen osallisuustalous jättää yhteisöjen omavaraisuuden asteen niiden itsensä päätettäväksi. Erilaisten paikallistalouksiin keskittyvien mallien kannattajat voivat toivottavasti tarkastella osallistavan suunnittelun esimerkkiä, kun mietitään tarkemmin miten eri yhteisöjen, erityisesti sellaisten yhteisöjen, jotka ovat vain osin omavaraisia, välinen taloudellinen kanssakäyminen tulisi järjestää. Lisäksi toivon lisää keskustelua siitä, miten erilaisista työntekijöiden ja kuluttajien ryhmistä koostuvien yhteisöjen päätöksenteko tulisi sisäisesti järjestää.

VIITTEET

1. Talousjärjestelmä, johon viitataan eri termein mm. käskytalous (*command planning*), autoritaarinen suunnittelutalous (*authoritarian planning*), byrokraattinen suunnittelutalous (*bureaucratic planning*), kommunistinen suunnittelutalous, (*communist planning*) tai keskusjohtoinen suunnitelmatalous (*central planning*) saa vielä kannatusta muutamalta sitkeältä puolestapuhujalta. Tämänkaltaisen epädemokraattinen kansallinen suunnittelutalous on kuitenkin hylätty perustuen kokemuksiin kommunististen hallitusten 1900-luvulla harjoittaman politiikan valossa. Näin ollen kyseisen talousmallin tarkempi pohtiminen ei ole mielekästä.
2. Tutustuaksesi erinomaiseen tutkimukseen ja paikallistalouden ekologiseen puolustukseen, katso Fred Curtis, "Eco-localism and Sustainability," *Ecological Economics*, 46, 2003, s. 83-102.
3. Katso Murray Bookchin, *Post Scarcity Anarchism* (Montreal: Black Rose Books, 1986, alkuperäinen 1970); ja Murray Bookchin with Janet Biehl, *The Politics of Social Ecology* (Montreal: Black Rose Books, 1998).
4. Katso Howard Hawkins, "Community Control, Workers' Control, and the Cooperative Commonwealth", *Society and Nature*, Vol. 1, No. 3, 1993.
5. Katso David Korten, *The Post-Corporate World: Life After Capitalism* (Bloomfield, CT: Kumarian Press, 1999); ja Paul Hawken, *The Ecology of Commerce* (New York: Harper Collins, 1993).

6. Katso Gar Alperovitz, *America Beyond Capitalism* (Hoboken, NJ: Wiley, 2005); Gar Alperovitz, "Notes Toward a Pluralist Commonwealth," teoksessa Staughton Lynd ja Gar Alperovitz, *Strategy and Program* (Boston: Beacon Press, 1973), s. 49-109; ja Michael Shuman, *Going Local: Creating Self-Reliant Communities in a Global Age* (New York: Routledge, 2000).
7. Katso E.F. Schumacher, *Small is Beautiful* (New York: Harper and Row, 1973).
8. Katso Kirkpatrick Sale, "Principles of Bioregionalism," teoksessa J. Mander ja E. Goldsmith (toim.), *The Case Against the Global Economy* (San Francisco: Sierra Club Books, 1996); ja Kirkpatrick Sale, *Dwellers in the Land: The Bioregional Vision* (Athens, GA: University of Georgia Press, 2002).
9. Katso Herman Daly ja Joshua Farley, *Ecological Economics* (Washington, D.C.: Island Press, 2004).
10. Katso Roy Morrison, *Ecological Democracy* (Boston: South End Press, 1995).
11. Steve Welzer, "Beyond Capitalism and Socialism," *Green Horizon Quarterly*, Vol. 1, No. 2, Kevät 2003.
12. Marx kuvaa osuvasti kasvua kapitalismin liikkeelle panevaksi voimaksi: "Kartuta, kartuta! Tässä on Mooses ja profeetat!" Viitatessani tähän muutosvoimaan "kieroutuneena", en tarkoita että se esiintyy pelkästään kapitalistisissa talousjärjestelmissä, jotka ovat turmeltuneita tai puutteellisia. Päinvastoin se on kapitalistisen talouden keskeinen tunnusmerkki ja siinä mielessä kieroutunut, että se on sekä ympäristöllisesti että sosiaalisesti haitallinen.
13. Robin Hahnel, *Economic Justice and Democracy: From Competition to Cooperation* (New York: Routledge, 2005).
14. Joel Kovel, *The Enemy of Nature: The End of Capitalism or the End of the World* (London: Zed Books, 2002), s. 156.
15. Kirkpatrick Sale, teoksessa J. Mander ja E. Goldsmith, 1996, mt. ss. 483.

16. Gregory Albo on kritisoinut samansuuntaisesti “ekolokalisteja” siitä, etteivät he ole riittävän kriittisiä markkinamekanismeja kohtaan ja että he hyväksyvät liian auliisti markkinat tilanteissa, joissa autonomia osoittautuu epäkäytännölliseksi. Katso osio otsikolla “The Magic of the Market” artikkelissa Gregory Albo, “The Limits of Eco-Localism,” teoksessa Leo Panitch ja Colin Leys (toim.), *Socialist Register 2007: Coming to Terms With Nature* (New York: Monthly Review, 2006), s. 346-348.
17. Katso Michael Albert ja Robin Hahnel, *The Political Economy of Participatory Economics* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1991).
18. Katso esimerkiksi Thomas Weisskopf, “Toward a Socialism for the Future, in the Wake of the Demise of the Socialism of the Past,” *Review of Radical Political Economics*, Vol. 24, 3 & 4, 1992; ja George Scialabba, “A Participatory Economy,” *Dissent*, Toukokuu 1992.
19. Stephen Shalom, “A Review Essay: In Search of Economic Justice,” *New Politics*, 10, 2, 2006.
20. Jos virheellisesti oletetaan, että TKL on itse asiassa vain KSL:n (keskussuunnittelulautakunnan) versio, silloin TKL voitaisiin helposti korvata kaavalla tai algoritmilla sosiaalisten vaihtoehtokustannusten sovittamiseksi.
21. Tämä lyhyt kuvaus ei ehkä tee selväksi, miten prosessilla päästään toteuttamiskelpoiseen suunnitelmaan, saati tehokkaaseen suunnitelmaan. Asiasta kiinnostuneiden lukijoiden tulisi tutustua 5. lukuun teoksessa *The Political Economy of Participatory Economics*, jossa todistamme, että prosessi päättyy toteuttamiskelpoiseen suunnitelmaan. Tämä suunnitelma on myös tehokas, kun käytetään löyhempiä oletuksia preferensseistä ja teknologioista, joita tarvitaan todistamaan, että markkinatalouden tasapaino on Pareto-optimaalinen.
22. Kaikille kuuluvia niukkoja tuotantoresursseja ovat kaiken luonnollisen pääoman ja ihmisen tuottaman pääoman lisäksi kaikki henkinen pääoma. Osallisuustalous pitää jäsentensä niukkoja tuotantokykyjä ja -lahjoja kuten myös tuotantotietoa osana koko tuotantovarantoa, joka kuuluu yhteisesti kaikille.

23. Yksityiskohtainen selostus siitä, miten osallisuustalous suojelee ympäristöä on teoksessa Robin Hahnel, 2005, mt. ss. 195-207.